

JANURIK TÍMEA

A zeneiskolai eredményesség vizsgálata a népzeneoktatás tükrében

ÖSSZEFOGLALÁS

Jelen tanulmány *A népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzésének lehetőségei* című doktori kutatás 30 fős mintán végzett pilotkutatásának eredményeit írja le. A zeneiskolai eredményesség összetevőit vizsgálja két, népzeneoktatás területén kiemelkedő zeneiskola – a gödöllői *F. Chopin Zenei AMI* és az *Óbudai Népzenei Iskola* – tanulóinak, saját készítésű kérdőív alapján – ekként pedig azt a célt is szolgálja, hogy tanulságaival a doktori kutatást, illetve ehhez a végleges kérdőív kialakítását segítse.

Az eredmények értelmezése után elmondható, hogy az eredményességhez hozzájárulhat a két intézmény és a családok jó szocioökonómiai státusa, illetve az egyéni és kiscsoportos órák keretében történő tanulás. Az egyéni órák a méltányosság megvalósulásának lehetőségét nyújtják az egyéni készségfejlesztésen keresztül, a kiscsoportos tevékenység pedig a közösség élményét adja, amely – a válaszok alapján – a népzeneitanulás kortársi ajánlásának egyik legfőbb tényezője. A megkérdezett tanulók gyakran szerepelnek különböző eseményeken, ahol a legtöbben jóleső izgalmat éreznek. Az eredményességhez hozzájárul a pedagógus is, aki az új tudás megszerzése mellett a legnagyobb motivációt jelenti a kutatásban részt vevő népzenei tanulók számára. A megkérdezettek véleményét alkottak arról is, hogy mi járulna hozzá a népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzéséhez, és döntő többségük a népzenei táborokban, táncházakban, koncerteken való részvételt jelölte meg mint e tekintetben fontos tényezőt. A tanulmány a pilotkutatás alapjául szolgáló kérdőív átdolgozását is bemutatja, mely a kiterjesztett kutatásban további tanulságokkal szolgálhat a népzeneitanulás elhagyása témakörében.

Kulcsszavak: népzene, zeneiskola, zenetanulás, eredményesség

I. BEVEZETÉS

Jelen tanulmány *A népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzésének lehetőségei* című doktori kutatás 30 fős mintán végzett pilotkutatásának eredményeit írja le. A tanulmányban az iskolai eredményességnek a

zeneiskolák esetében is releváns aspektusait vizsgálom. Az idevonatkozó szakirodalom feltárása után a saját készítésű kérdőív adatait elemzem, melyek arra világítanak rá, hogy hogyan mutatkozik meg az eredményesség két olyan zeneiskolában, melyek hazánkban a népzeneoktatás területén – az elismert népzeneésztanárok, a

versenyeredmények, valamint a továbbtanulás tekintetében – kiemelkedők.¹ A választott intézmények jó példaként szolgálnak más intézményeknek is, és nem kizárólag a népzene tanításának tekintetében. Egyúttal a szülőket is ösztönözheti a zenei nevelés támogatására az a lehetőség, hogy gyermekük egy eredményes intézmény munkájában vegyen részt. A kérdőív kérdései feltárják a tanulók demográfiai hátterét, és érintik a népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzésének kérdését is. A kutatás relevanciáját a 2023-ban rendezett IX. Országos Népzenei Verseny – a területi fordulóról továbbjutó növendékek háromévente tartott országos tanulmányi versenye – adja (OH, 2023b). Ezen a szakmailag kiemelkedő népzenei versenyen a kutatásban szereplő két alapfokú művészeti iskola növendékei nagyon jó eredményeket értek el (Folkrádió, 2023; Lajthaszent, 2023), így a versenyeredmények után a tanulmány rávilágít a zeneiskolai eredményesség más aspektusaira is – mint a méltányosság megvalósulása, a pozitív társadalmi hatás és a szakmailag kiteljesedő pedagógus.

II. SZAKIRODALMI HÁTTÉR

Az iskolai eredményességet számos kutatás vizsgálta (lásd többek között Fehérvári, Széll és Paksi, 2016; Gyökös, 2015; Radó, 2007; Széll, 2015; Széll, 2018), melyek dimenziói a zeneiskolai oktatás vizsgálatába is átemelhetők. A zeneiskolai tanulmányok legfőbb különbsége abban mutatkozik meg az iskolai

tanóraktól, hogy oda egy előszelekció révén kerülnek be a diákok, akik egyéni vagy csoportos formában tanulnak zenét önkéntes formában, személyre szabottan, hasonló érdeklődésű társaikkal körülvéve, így a flow-élményt is nagyobb valószínűséggel tapasztalhatják meg (Janurik, 2007), és ez további sikereket eredményezhet számukra és a zeneiskola számára is.

Gyökös (2015) tanulmányában vizsgálta az iskolák teljesítményére ható tényezőket, négy szempont köré szervezve azokat. Első szempontja az iskolai munka minősége – az erre vonatkozó tényezők közt ott az iskolavezetés, az alkalmazottak, a szülők és a diákok elégedettsége, illetve az oktatási eredmények. További szempontjai az eredményesség; majd a hatékonyság,

amely a ráfordítások mennyisége és az eredményesség közötti kapcsolatot írja le. Végül, de nem utolsósorban a méltányosság, amelynek gyakorlásával az iskola a származásból és képességekből fakadó különbségek csökkentésére törekszik.

A méltányosság kérdését kiemelten fontosnak látjuk a zeneiskolai lemorzsolódás szempontjából, ezért a következőkben az erre vonatkozó szakirodalomra koncentrálnunk.

Az iskolán belüli egyenlőtlenségek és a méltányosság

Az iskolán belüli egyenlőtlenségek kérdéseit a kétezres évek elején számos tanulmány vizsgálta (Keller és Mártonfi, 2009; Levin, 2003; Radó, 2000; Radó, 2003).

a méltányosság kérdését
kiemelten fontosnak látjuk a
zeneiskolai lemorzsolódás
szempontjából

¹ Lásd a *Frédéric Chopin Zenei Alapfokú Művészeti Iskola* (<https://chopin-godollo.edu.hu/>) és az *Óbudai Népzenei Iskola* (<https://oniarchivum.hu/rolunk/informacio/bemutakozas>) honlapját.

Foglalkoztak az oktatási egyenlőtlenségek feltérképezésével és oktatáspolitikai stratégiák kidolgozásával (Radó, 2000). Rámutatnak arra a tényre, hogy a családi háttér hatása a tanuló iskolai eredményeire az intézmény szocioökonómiai státusának közvetítésével valósul meg, vagyis az iskolai esélyeket az adott intézménybe járó diákok átlagos státusa határozza meg (Cs. Czachesz és Radó, 2003). Az intézmények közötti státuskülönbségek csökkentése azért is fontos célkitűzés, mert az az ország gazdasági fejlődését is eredményezné (Levin, 2003 idézi Keller és Mártonfi, 2009). Az egyéni különbségek csökkentésének módszere lehet az élethosszig tartó, illetve az iskolai mellett a nonformális és informális tanulás (Keller és Mártonfi, 2009). A nonformális tanulás megvalósulhat a zeneiskolában is, mivel szervezett keretek között, határozott céllal folyik az oktatás az iskolai rendszeren kívül, ami kötetlenebb formát és ezáltal nagyobb szabadságot biztosít a diákoknak és a pedagógusoknak is.

A méltányosság akkor valósul meg, ha az egyes tanulóknak lehetőségük van egyéni képességeik és készségeik legmagasabb szintű fejlesztésére (Keller és Mártonfi, 2009), amit a zeneiskolai oktatás az egyéni és kiscsoportos órák keretében tud biztosítani, oly módon, hogy a hangszeres és énekes órákon a tanuló a tudásszintjének megfelelő darabot tanul, melynek a kiválasztásában ő maga tanárának egyenrangú partnere. Így adott esetben egy könnyebben tanulható mű vagy népdal

a szülő láthatja az egyéni órákon történő képességfejlesztés eredményét

elsajátítása is sikerélménnyel és jó tanulmányi eredménnyel járhat – vagyis elmondható, hogy a tanulónak az egyéni szükségleteire reflektáló, méltányos oktatásban lehet része. Keller és Mártonfi (2009) szerint a méltányosságot gátló tényező lehet a tanár és a szülő közötti kapcsolat hiánya vagy rossz minősége, a gyermekek kisegítő általános iskolába való küldése² és az a gyakorlat, hogy a méltányosság megvalósulását nem ellenőrzik, illetve elmaradását nem szankcionálják. A zeneiskolában a tanárok és a szülők közvetlen, jó kapcsolatát predesztinálja az a tény, hogy a szülők saját szándékukból íratják be gyermekeiket a zeneiskolába, sok esetben vállalva ezzel a növendék fellépésekre, versenyekre való eljuttatását. Mindez

lehetőséget teremt a tanárral való személyes ismerkedésre. Bár a hátrányos helyzetű családokkal a tanár sokszor nehezen tud kapcsolatot teremteni, amire Kapusi (2019)

kutatása is rávilágít, még ezt tekintetbe véve is nagyobb eséllyel alakulhat ki szorosabb szülő-tanár kapcsolat a zeneiskolai foglalkozás fentebb említett önként vállalt mivolta miatt. A zeneiskolai tanulás ellenőrzése ezáltal könnyen megvalósulhat, ugyanis a szülő láthatja az egyéni órákon történő képességfejlesztés eredményét, kérdés ésérés esetén közvetlenül fordulhat a tanárhoz, probléma esetén a zeneiskola érdeke is megoldani azt, és ezzel megtartani a növendéket.

Az iskolán belüli egyenlőtlenségeket Keller és Mártonfi (2009) az alábbiak szerint csoportosította: területi, intézmény és program szerinti egyenlőtlenségek, nemek

² A Keller-Mártonfi szöveg születésének idején a köznyelvben még élt a *kisegítő iskola* elnevezés. A szerzők *speciális tantervű (kisegítő)* iskolaként nevezik meg ezeket az intézményeket, melyeket mai terminológiával *tanulásban akadályozott tanulók* iskolájának nevezünk.

közötti egyenlőtlenségek, illetve nyelvi és kulturális különbségek. A területi egyenlőtlenségek abban nyilvánulnak meg, hogy az ország marginális régióiban, különösen falvakban lakó tanulók számára nehezebb egy eredményes iskolában továbbtanulni a távolság és a megközelítés nehézségei miatt, mint városban, különösen nagyvárosban lakó társaik számára. Erre a problémára a zeneiskolák megoldást jelenthetnek, ugyanis sok intézmény ún. szolgáltatói iskolaként működik, vagyis a központi, városi épület mellett vidéki iskolákban is tartanak zeneórákat, ennek köszönhetően pedig azonos szintű képzésben részesül-

hetnek a központi épülettől távolabb lakó gyermekek is. Az intézmény és program szerinti egyenlőtlenségek a közoktatásban

leginkább a kisiskolákat és a szakiskolákat érintik; a zeneiskolák működése ezt valamelyest kompenzálni képes, hiszen az intézmények a szolgáltatói iskolaként való működéssel biztosítják, hogy megyeszékhelyen található zeneiskolában dolgozó, magasan képzett zenetanár taníthassa zenére azokat a diákokat, akik egy kisiskolában vagy szakiskolában az ének-zene órákon nem jutnak számukra megfelelő tudáshoz. A nemek közötti egyenlőtlenségek szempontjait vizsgálva megemlíthető, hogy a zeneiskolákban lányok és fiúk is tanulnak, még hozzá női és férfi tanároktól; a szakma elnöiesedése (Polónyi és Timár, 2006) nem jelenik meg olyan erősen, mint az általános és középiskolákban (Szentkirályi, 2014). A nyelvi és kulturális különbségekből fakadó hátrányok a többségi oktatásban az egyes nemzetiségek tagjait és a bevándorló tanulókat érinthetik, ám a zenetanulás áthidalja a nyelvi akadályokat annak egyetemessége miatt, így a

nyelvi különbségek nem jelentenek leküzdhetetlen hátrányt a zeneiskolás tanulók számára.

Valójában a zeneiskolai oktatásnak nem célja az egyenlőtlenségeket csökkenteni, mert azok kifejezett formában nem jelennek meg – egyrészt a fent ismertetett okoknál fogva, másrészt az előre szelektáló (Pető, 2015) felvételi vizsga okán, melynek során olyan tehetséges tanulókat vesznek fel, akik szabad akaratukból választották a zeneiskolai elfoglaltságot. A zeneiskola esetében ennek az a relevanciája, hogy – ahogy a kilencvenes évek második felében született hazai

tanulmányok rávilágítottak – a megkérdoztetek nagy része támogatja a korai iskolai szelekciót, a felvételi versenyt és ezáltal az elit oktatási szektor ki-

a zenetanulás áthidalja a nyelvi akadályokat

alakulását (Halász, 2006; idézi Keller és Mártonfi, 2009). A szelekcióval előre meghatározzák a zeneiskola profilját, ami önszelekcióhoz vezet (Bander és Galántai, 2015). Ha az adott zeneiskola csak azokat a gyermekeket veszi fel, akik a felvételi vizsgán a legtehetségesebbnek bizonyulnak, akkor ezt követően azok a szülők, akik a követelmények tükrében nem érzik a gyermeküket elég tehetségesnek, nem íratják oda a gyermekeiket, így a szóban forgó zeneiskolában csak rendkívül tehetséges gyermekeket foglaltatni, akik nagy valószínűséggel kiemelkedő eredményeket érnek el a zenei versenyeken, az intézmény eredményes iskola hírében fog állni, ez pedig megerősíti a korábban leírt szelekciós hatást.

Emellett létrejöttek kifejezetten az esélyteremtést szolgáló zenei programok; ilyen a Szimfónia program, a Superar, illetve a Rajkó program is. A Magyar Máltai Szereztársaság Szimfónia programja a

venezuelai gyökerű El Sistema program adaptációja, amelynek keretében 2013 óta tanítanak cigányzenét és népzenezt az alacsony szocioökonómiai helyzetű települések gyermekeinek. Célja a közösségi zenélés, fellépések biztosítása, és minél kevesebb elméleti tananyag elsajátítása mellett a sikerélmény megtapasztalása, ezzel segítve az iskolai lemorzsolódás megelőzését is.³ Szintén a közös zenélést és a fellépési lehetőséget biztosítja a növendékeknek az osztrák szervezésű, 2018 óta hazánkban is meghonosodott Superar Zeneművészeti Program. Itt ingyenesen vehetnek részt a művészeti nevelésben a diákok, akik egy kórus tagjaként tanulnak zenét, de a program figyelmet fordít az egyéni fejlesztésre is. Kiemelt értékként tartják számon itt a rendszerességet, így hetente 4–6 óra foglalkozás áll a tanulók rendelkezésére.⁴ A Farkas Gyula és a Rajkó Zenekar nevéhez kapcsolódó Rajkó program keretében cigányzenét, illetve jazzt és szórakoztató zenét tanítanak tehetséges roma gyerekeknek.⁵ A módszer alappillérei a hallás utáni tanulás, a korai gyermekkorban elkezdett zenei nevelés, a vidéki gyermekek budapesti tanulását lehetővé tévő bentlakásos rendszer, illetve a rendszeres fellépési lehetőségek (Suki, 2019). A budapesti és vidéki telephelyek iskoláiban középfokú végzettséget is szerezhetnek a tehetségkutatás alapján bekerült tanulók (SZKÖM, 2024).

2013 óta tanítanak cigányzenét és népzenezt az alacsony szocioökonómiai helyzetű települések gyermekeinek

Iskolai eredményesség és méltányosság

A közvélemény számára az oktatási eredmények és az iskola társadalmi hatása jelenti az eredményességet (Radó, 2007). Az oktatási eredmények tükrében a tehetséges gyermekekkel foglalkozó zeneiskola magas színvonalú oktatást biztosíthat, és nagy mennyiségű tudást adhat át a növendékeknek (Pető, 2015), akik így még jobb eredményeket érhetnek el a versenyeken, illetve a továbbtanulási felvételik során. Az egyéni órák személyre szabott fejlesztést biztosítanak a

növendékeknek, akik így saját magukhoz mérten a legjobb eredményeket érhetik el, és a tehetségük legjavát mutathatják meg. Az eredményesség vizsgálatakor fontos szempont, hogy milyen szinten fej-

lesztik az adott intézményben a tanulók kognitív képességeit (ez lényegében az alapkészségek kialakítását, fejlesztését jelenti), de ezen túl lényeges aspektusa a zeneiskolai eredményességnek az ismeretek elsajátításának szintje, valamint a motiváció felkeltése és fenntartása is (Széll, 2015). Az iskola eredményessége a versenyeredmények mennyiségében is megmutatkozhat. Bár ez a zenei versenyek esetében alapvetően szubjektív értékelés eredménye, visszajelzést adhat a tanárok felkészítő munkájának hatékonyságáról és a növendékek jelenlegi tudásáról. Szemerszki (2015) rávilágít, hogy a tanulmányi versenyek résztvevői mindig egy bizonyos tanulói körből kerülnek ki, ám a zenei versenyek értékelésének viszonylagos

³ A program honlapja: <https://maltaiszimfonia.hu>

⁴ A Superar bemutatkozása saját honlapján: <https://www.superar.eu/hu/rolunk>

⁵ A Rajkó-Talentum Alapfokú Művészeti Iskola és Középiskola honlapja: <http://www.rajko-talentum.hu/>

szubjektivitásával és a versenyek eltérő presztízsével összefüggésben – a mezőny változó erőssége miatt – a tanulók eltérő eredményeket érhetnek el a különböző versenyeken. Az iskola társadalmi hatása, melyet a közvélemény az eredményesség másik tényezőjeként azonosít (Radó, 2007), a zeneiskolák esetében abban tükröződik, hogy az intézmény munkáját ismerők pozitívan vélekednek-e róla, kinevel-e jövődöbéli muzsikuskokat, és közismert-e a városban, kerületben. Ehhez a zeneiskolák a helyi rendezvényeken való részvétellel, koncertek szervezésével járulnak hozzá, illetve gyakran közlést teszik a honlapon a zenei pályán továbbtanulók listáját.

Fehérvári, Széll és Paksi (2016) tanulmánya szerint az eredményes iskolák jellemzői a pozitív munkamorál, a szakmaiság, az innovációs hajlandóság és az ösztönző légkör, ám a tanulók nyomásnak élethetik meg, hogy nem hibázhatnak. A zeneiskolákban a pozitív munkamorál elsősorban abból ered, hogy nem kötelező tevékenységről van szó, a gyakorlásán kívül nem kell a tanulóknak nagy mennyiségű házi feladatra számítaniuk, melyet dolgozatok formájában számonkérnek tőlük. Leginkább olyan műveket játszanak, amelyek örömet okoznak nekik, és ők maguk választják őket, illetve az óra menete is kötetlen, mely lehetőséget ad az érzelmeik kifejezésére, gondolataik megosztására. A szakmaiságot a zeneiskolában a képzett szaktanárok biztosítják, akik maguk is aktív zenészek. Az innovációs hajlandóság elvárható a zenetanároktól, ugyanis a több különféle koncertre, versenyre való felkészítés gyakran új ismeretet jelent a pedagógusnak is mind a

olyan műveket játszanak,
amelyek örömet okoznak
nekik, és ők maguk
választják őket

dalok/művek választása, mind játéktechnika tekintetében, illetve az egyéni órák miatt széles módszertani repertoárral kell rendelkezniük, melyhez új módszereket is szükséges tanulniuk, ha egy növendék tanítása azt igényli. Ugyanis az a diák, akinek csak egyéni órája van, nem tud tanulni a többi tanulótól, kizárólag a tanár innovációs hajlandóságában bízhat, hogy megoldást találjanak minden tanulási nehézségre. A zeneiskola lehetőséget teremthet arra, hogy a szakmájukban kiteljesedő tanárok, a hasonló érdeklődésű körű társak csoportja és a különböző fakultatív zeneiskolai programok ösztönző légkört biztosítsanak a növendékeknek, és ez hozzájáruljon eredményességükhöz. A közoktatás eredményes iskoláira

jellemző, hogy csak kis mértékben tűri el az intézmény a tanulók hibáit, ez azonban a zeneiskolákra – a zeneiskolai tanulmányok választható jellegéből fakadóan – kevésbé jellemző. Itt

ugyanis nem tanácsolják el a tanulókat versenyeredmények hiányában, és ritkán adnak négyesnél rosszabb osztályzatot. A hangszerjátékban való hibázás nem vezet rosszabb érdemjegyekhez, így a növendékek motivációja fennmarad.

Az eredményes iskolához nagymértékben hozzájárul a pedagógus és munkájának minősége (Széll, 2018). A zeneiskolában ez a minőségi pedagógiai munka könnyen megvalósulhat, hiszen a tanár nagyfokú autonómiával rendelkezik, saját módszereit alkalmazva, szabadon választott kiadványokból taníthat, a tehetséges gyermekek látványosan fejlődnek, az egyéni órákon nem kell fegyelmezni, és szakmailag hasonlóan elhivatott kollégákkal dolgozhat, emellett

művészként a koncertezésről sem kell lemondania.

A zeneiskolák törvényben rögzített célja többek közt a szakmai orientáció, a nemzeti értékek, hagyományok őrzése, ápolása és a napjaink művészetének befogadására nevelés (OH, 2023a) – mindez pedig kiegészül azzal a látens céllal, hogy az intézmény kulturális szolgáltatást nyújt a működési helyén. Ez utóbbi fontos tényező, különösen egy kisvárosban, ahol a városi ünnepeken, rendezvényeken a városvezetés számít a zeneiskolás diákok nyújtotta műsorra, mely a város kultúrájának színvonalát emeli. *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja* című dokumentumban foglaltak alapján a zeneiskolák célja a képességfejlesztés, személyiségfejlesztés, azon belül többek között a tehetséggondozás, a közösségformálás és a szociokulturális különbségekből fakadó hátrányok csökkentése (OH, 2023a). E hátrányok felmerülhetnek a zenetanulás tekintetében is, ahogy az olvasás esetében (Hódi és Tóth, 2016). Így szakmai feladatot jelent a tehetséges (és a tanulmányaiban ennek köszönhetően sikeres, eredményes) és a jó szocioökonómiai státusú (magas végzettségű szülők és/vagy jobb anyagi körülményeket teremtő családok támogatását élvező) tanulók megkülönböztetése. https://www.oktatas.hu/koznevelas/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok/alapfoku_muveszetoktatasa

A zeneiskolák eredményességét a népzeneoktatás területén vizsgálva meg kell említeni a népzeneoktatás egy sajátosságát, mely szintén hozzájárulhat az eredményességhez. A népzene hagyományos tanítási módszere a

az énekes ismeretanyagon
alapuló népzeneoktatás
komplex rendszerben
gondolkodik

hallás utáni daltanulás, melyhez archív felvételeket hívhatunk segítségül, a kotta legfeljebb emlékeztetőül szolgál, ahogy a dal-
lamgyakorlatok is – a dal részeként –
kiegészítő szerepet játszanak. Az énekes ismeretanyagon alapuló népzeneoktatás komplex rendszerben gondolkodik, így a szokásokat és a népzenei tájegységeket is megismerteti a tanulókkal (Juhász, 2017; idézi Szerényi, 2020).

Összességében láthatjuk, hogy az iskolák, és így a zeneiskolák eredményessége is nagy arányban olyan tényezők függvénye, amelyek az alapfokú művészetoktatás sajátos jellegét adják. Az eredményességet ezek alapján elsősorban a méltányosság megvalósulásával, az egyenlőtlenségek csökkentésével

biztosítja a zeneiskola, ehhez pedig hozzájárulnak a versenyeredmények, a pozitív társadalmi hatás és a szakmailag kiteljesedő pedagógus is. Mindezeket figyelembe véve egy zeneiskola lehet

eredményes akkor is, ha nem minden tényező van jelen az intézmény életében. Ennek köszönhetően az eredményes iskola eredményes tanulókat nevelhet ki, ami hozzájárulhat egy eredményes társadalom fenntartásához és működéséhez.

III. A KÉRDŐÍVES VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

Saját készítésű kérdőívet online formában töltötte ki az Óbudai Népzenei Iskola 16 tanulója és a gödöllői F. Chopin Zenei AMI népzene tanszakának 14 diákja, összesen 30 fő. A két zeneiskola múltja is predesztinálja az intézményekben a népzeneoktatás

kiemelt szerepét, ugyanis az *Óbudai Népzenei Iskolában* indult el a népzene intézményes oktatása széles hangszerkínálattal és a szakmájukban jeles oktatókkal.⁶ A gödöllői zeneiskola pedig már 50 éve áll a személyiségfejlesztés, közösségi zenélés, illetve a városi rendezvények műsorának szolgálatában, illetve alapítása óta az Országos Népzenei Verseny rendezője.⁷

A kérdőívet kitöltők több mint fele (17 fő) lány, 13 fiú. A válaszadók születési éve széles skálán mozog, a legidősebb 1992-ben született, a legfiatalabb 2015-ben.

A szülők legmagasabb iskolai végzettsége legnagyobb arányban egyetemi mesterdiploma mind az édesanyjánál (17 fő), mind az édesapánál (12 fő). Az édesanyák esetén ezt követi a főiskolai diploma (10 fő), végezetül 1 fő rendelkezik tudományos fokozattal, illetve ugyanennyi anyának a legmagasabb

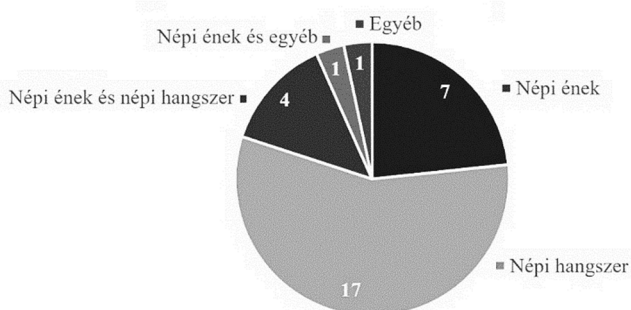
végzettsége a technikum és a szakközépiskolai érettségi. Az apák végzettsége változatosabb képet mutat. A fentebb írt mesterdiplomások mellett 5 fő rendelkezik szakközépiskolai érettséggel, 4 fő főiskolai diplomával, 3 fő szakmunkásképzőt, szakiskolát végzett érettségi nélkül, míg 2 fő technikumot, és ugyanilyen arányban vannak, akik a legmagasabb iskolai végzettsége gimnázium, illetve tudományos fokozat.

A kutatásomban résztvevő két zeneiskola diákjainak több mint felének (17 fő) népi hangszer a főtárgya, 7 fő népi éneket, míg 4 fő népi éneket és népi hangszert is tanul. 2 fő népi éneket és egyéb tárgyat jelölt meg, illetve 1 fő népi hangszer és népi ének helyett más tárgyat tanul, mely a zeneiskolák profilja alapján valószínűsíthetően népzeneelméleti tárgy (*1. ábra*). Összességében a legtöbb tanuló népi hangszeren játszik.

1. ÁBRA

A válaszadók népzenei szakjának megoszlása

Milyen szakon tanulsz a zeneiskolában népzene?

FORRÁS: saját szerkesztés

⁶ <https://oniarchivum.hu/rolunk/informacio/bemutakozas>

⁷ <https://chopin-godollo.edu.hu/>

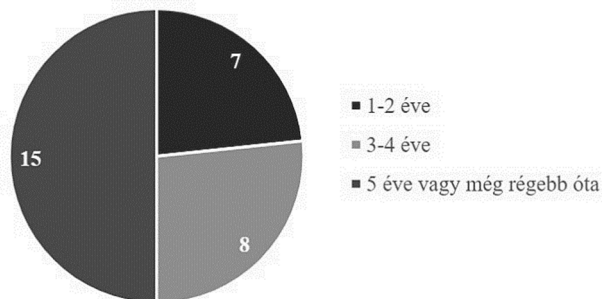
A különböző népi hangszereken tanulók eloszlását vizsgálva azt látjuk, hogy összesen 21-en tanulnak népi hangszereken, hárman több ilyen is. A megkérdezett diákok körében a citera a legkedveltebb, ezt 7 fő jelölte meg, közülük ketten népi éneket is tanulnak. 4 furulyás és ugyanannyi brácsás töltötte ki a kérdőívet, közülük 1-1 fő énekel is.

2 hegedűs és cimbalmos, illetve 1-1 nagybőgős, kobzos és kavalos növendék választott, a nagybőgőt tanuló diák népi énekre is jár. A megkérdezett növendékek fele legalább öt éve tanul népzenei intézményes keretek között, 8 növendék 3–4 éve tanul, illetve 7 fő 1–2 éve (2. ábra).

2. ÁBRA

A válaszadók népzenei tanulmányainak ideje

Hány éve tanulsz népzenei intézményes keretek között?
(Nem csak ebben az intézményben, hanem összességében.)

FORRÁS: saját szerkesztés

Az egyéni képességek fejlesztése, mely a méltányosság egyik fő előmozdítója (Keller és Mártonfi, 2009), a zeneiskolákban az egyéni óráknak köszönhetően megvalósul. A megkérdezett tanulók döntő többsége (17 fő) egyéni és csoportos formában is tanul népzenei, egyharmaduk csak egyéni formában, míg 3 fő csak csoportos órán.

Az órákra való felkészülés, otthoni gyakorlás mennyisége jelentősen eltérő a

megkérdezett tanulók körében (3. ábra). A legtöbben hetente több alkalommal gyakorolnak, de nem mindennap (12 fő), őket követik azok, akik még ritkábban gyakorolnak, mint hetente (7 fő), illetve akik hetente egy alkalommal készülnek az órára (6 fő), végezetül azok vannak a legkevesebben, akik mindennap időt fordítanak az otthoni gyakorlásra (5 fő).

3. ÁBRA

A válaszadók otthoni gyakorlásának ideje

FORRÁS: saját szerkesztés

A diákok megterhelésének mérője lehet, hogy mennyi idő alatt jutnak el a zeneiskolai órákra, és ott milyen hosszan tartózkodnak. A legtöbben a lakóhely vagy az iskola közelsége miatt kevesebb mint fél óra alatt odaérnek a zeneiskolai órára (14 fő), további 13 tanulónak fél óra és egy óra közötti időtartam szükséges ehhez, míg a megkérdezettek 3 főnek egy óránál is hosszabb az út. Többségükben hetente egy alkalommal látogatják az intézményt (14 fő), míg 6 tanuló hetente kétszer, egyharmaduk több, mint kétszer megy a zeneiskolai órákra. A tanórák időtartama a tanulók többségének (17 fő) egy óráig tart, 6 növendéknek 45 perces vagy ettől eltérő hosszúságú tanórán vesz részt, míg 1 főnek 30 perces foglalkozása van.

Az eredményes iskolához nagymértékben hozzájárul az oktató (Széll, 2018). A pedagógussal való viszony pozitív képet mutat; a megkérdezett tanulók közül 23 fő szereti és példaképnek tekinti a népzene tanárát, míg 7 növendék kedveli őt. A közömbös

vagy negatív viszonyt jelző válaszokat egy tanuló sem jelölte meg.

A fellépések, versenyeredmények és az iskola társadalmi hatása annak eredményességét mutatják (Radó, 2007), így a kérdőívben részt vevő zeneiskolák népzene tanuló körében megvizsgáltam a színpadi szereplés, versenyeken való részvétel gyakoriságát. Az eredmény jelentős eltéréseket mutat a tanulók között. A legtöbben évente 3–11 alkalommal (11 fő), 2 alkalommal (7 fő), míg 5 növendék ritkábban, mint évente vesz részt olyan lehetőségeken, ahol megmutathatja a tudását. 3 tanuló minden hónapban, illetve évente egyszer szerepel, továbbá egy fő azt jelölte meg, hogy minden héten fellép egy rendezvényen. Ez is azt támasztja alá, hogy a zeneiskolák kiszolgálják a helyi rendezvényeket zenei műsorral, megvalósítva a kulturális szolgáltatás látens célját.

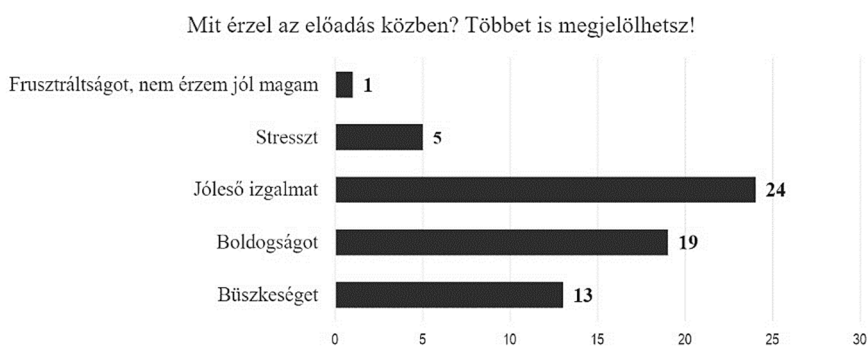
Az előadás közben átélt érzelmeket öt megadott érzés közül választhatták ki, és több választ is megjelölhettek a válaszadók, ezért is mutat a százalékos arány száznál többet (4. ábra). Döntő többségük (24 fő)

jóleső izgalmat érez, 19 fő boldogságot, 13 tanuló büszkeséget, míg 6 növendék negatív érzelmeket társít a fellépéshez: stresszt (5 fő) és frusztráltságot (1 fő). A pozitív érzelmek átélése a fellépés közben többek közt az

ösztönző légkör eredménye lehet, melyben a tanár bátorítja a diákokat, akinek elégedettség okoz tudásának bemutatása – ez utóbbi pedig az eredményes iskola egyik jelzője lehet.

4. ÁBRA

A válaszadók érzelmei előadás közben

FORRÁS: saját szerkesztés

A népzene-tanulás befejezésének indokai szintén változatosak. A tanulók egyharmada akkor hagyná abba tanulmányait, ha megromlana a viszonya a népzene-tanárával, illetve, ha azok túl sok időt vennének el más tevékenységektől (például iskolai tanulás, sport, más művészeti tevékenység). 5 növendék úgy véli, ha megunná a népzene-tanulást, akkor befejezné azt. A diákok közül 3 fő számára a megnövekedett költségek vezetnének a befejezéshez, továbbá a lemorzsolódás okaként jelenik meg a szolfézs-tanulás nehéz volta (2 fő) és a fellépésekre, versenyekre járás a növendék akarata ellenére (1 fő).

A népzene-tanulás nincs negatív hatással az iskolai tanulmányokra a diákok megítélése szerint, mert 28 fő ugyanolyan jegyeket szerez az iskolában, mint a népzene-tanulás kezdete előtt, míg a növendékek 2 fő saját

megítélése szerint jobb jegyeket szerez, mióta a zeneiskolában népzene-tanul. A diákok iskolai eredményét vizsgálva: többségük (20 fő) ötös osztályzatot kapott előző félévben a tantárgyakból, 10 fő többnyire négyest, ennél rosszabb jegyeket nem kaptak a megkérdezett tanulók. A megkérdezettek több mint fele (16 fő) egyházi iskolában tanul, míg 11 növendék állami fenntartású iskolában, továbbá 3 tanuló magánkézben lévő iskolában. *Váradi és Dragony* (2018) tanulmányában megállapította, hogy az egyházi iskolákban az állami fenntartásúakkal összehasonlítva hangsúlyosabban megjelenik a zenei művészeti nevelés. Ez a tendencia tükröződik abban, hogy a válaszadók többsége egyházi intézményben tanul.

A zeneiskolai tanulmányok lezárása a hatodik év végén esedékes művészeti

alapvizsga, melyet a főtárgyból és szolfézsából tesznek le a tanulók. Ezt követően továbbképző évfolyamokon folytathatják tanulmányait (*Magyar Közlöny*, 2011). A kérdőívet kitöltő diákok több mint fele (18 fő) szeretne alapvizsgát tenni, 3 fő nem, közel egyharmaduk (9 fő) nem tudja még, hogy alapvizsgázna-e, vagy sem.

Az SPSS statisztikai program segítségével összefüggést kerestem a között a két tényező között, hogy a tanulók jól teljesítenek

az iskolában – tehát leginkább ötös jegyet kaptak az iskolában tanult tantárgyakból előző félévben – és aközött, hogy igennel válaszoltak arra a kérdésre, hogy szeretnének alapvizsgát tenni, így a közoktatásbeli⁸ jegyek átlagát vettem össze az alapvizsgázási hajlandósággal. A Pearson-korreláció 0,108-as értéket mutatott, mely szerint nincs összefüggés a két tényező között (1. táblázat).

1. TÁBLÁZAT

Az iskolai teljesítmény és az alapvizsga összefüggése

		18. Milyen volt az iskolai tanulmányaid átlaga az előző félévben?	21. Amennyiben még nem tetted le, úgy szeretnél alapvizsgázni?
18. Milyen volt az iskolai tanulmányaid átlaga az előző félévben?	Pearson Correlation	1	,108
	Sig. (2-tailed)		,569
	N	30	30
21. Amennyiben még nem tetted le, úgy szeretnél alapvizsgázni?	Pearson Correlation	,108	1
	Sig. (2-tailed)	,569	
	N	30	30

FORRÁS: saját szerkesztés

A továbbképző évfolyamok kifejezetten ajánlottak azoknak a diákoknak, akiknek zenei irányú továbbtanulási tervei vannak. A kérdőívet kitöltők fele nem zenei pályán képzei el a jövőjét, míg 4 fő a zeneiskolai tanulmányait követően is zenét szeretne

tanulni magasabb szinten, illetve 11 növendék nem tudja, hogy zenei pályán fog-e továbbtanulni.

A diákok közel fele hat évig vagy rövidebb ideig tervezi a népzeneitanulást (14 fő): „Érettségig. Még 4.”; „4-5-6 évig.”, míg 6 fő

⁸ Erre a kérdésre az 1992-es születésű tanuló is választ adott, aki feltételezhetően a zeneiskolai jegyre vagy egyetemi tanulmányai alatt szerzett érdemjegyre gondolt.

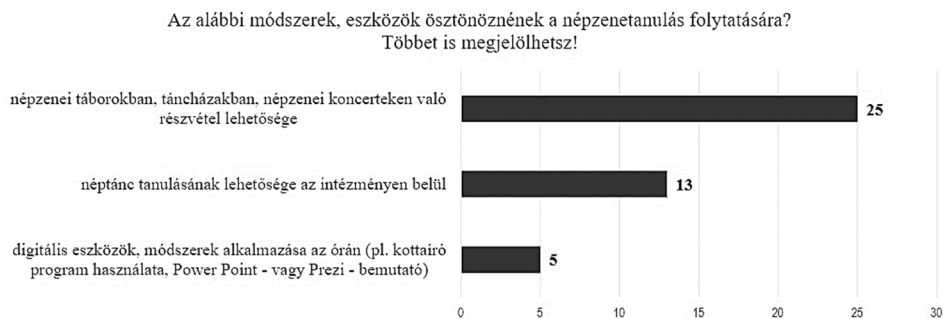
7–10 évig. Végül a tanulók harmada vagy legalább 20 évet írt, vagy nem határozta meg, meddig folytatná a népzene-tanulmányait (10 fő): „70 (egy életen át).”; „Amíg tehetem.”; „Amíg diák vagyok, biztosan, de nem intézményi keretek között életem végéig.”

A népzeneoktatásból való lemorzsolódás a népzenei tanulmányok alapvizsga előtti befejezését jelenti, melynek megelőzésére három eszköz, módszer közül választhattak a tanulók, de többet is megjelölhettek. A legtöbben (25 fő) a népzenei

táborokban, táncházakban, koncerteken való részvétel lehetőségét tartották a legösszontönbözőbbnek a tanulmányaik folytatására. 13 fő számára az intézményen belüli néptánc-tanulás jelentené a motivációt a további népzene-tanulásra, míg 5 növendéknek a digitális eszközök, módszerek (például kottairó program használata, PowerPoint- vagy Prezi-bemutató tartása a tanult népdalok származási helyéről) segítenének megelőzni, hogy abbahagyják népzenei tanulmányaikat (5. ábra).

5. ÁBRA

A népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzésének lehetőségei

FORRÁS: saját szerkesztés

A tanulók nyílt végű kérdésekre adott válaszait kategóriákba rendeztem. A népzene-tanulás elkezdésének okait három kategóriába sorolhatjuk: 1. egy felnőtt javaslatára, illetve belenevelődés okán tanul népzene-t a tanuló (9 fő); 2. saját elhatározásból teszi (19 fő); illetve a 3., „egyéb” kategóriába tartoznak azok a válaszok, melyekben a népzene-tanulás kezdetének idejét írják le a növendékek (2 fő). A támogató felnőtt legtöbbszörben a szülő („Mert a szüleim látták, hogy jó hallásom van. Aztán kipróbáltam, és nagyon megszerettem.”; „6 éves koromban még a

szüleim írtak be a helyi zeneiskolába egy ismerősünkhöz, hiszen az összes testvérem már ott tanult.”), de megjelenik az óvópedagógus („Az óvónéni javaslatára elkezdtem az óvodában énekre és néptáncra járni.”), továbbá más ismerős is, illetve belenevelődés esetén a zenész család. A tanulók kétharmada felnőtt ösztönzése nélkül, saját döntés alapján kezdett népzene-t tanulni. Sok esetben a néptánc játszott ösztönző szerepet („Nagyon szeretek népzene-t hallgatni és néptáncolni, ezért szerettem volna a népzene-t tanulni is.”); vagy a hangszer, a népi ének („Láttam Anyát

citerázni és megtetszett.”; „Egyik osztálytársam játszott citerán – megtetszett.”; „Mert megtetszett, amikor bementem az egyik csoportos népi ének órára ovi után.”; vagy a népzene és a népi kultúra („Mert fontos számomra a népi kultúra és az éneklés is mint stresszkezelés.”; „Nagyon szeretem a zenét és a népi kultúrát, a népzeneitanulás pedig ezt kombinálja.”; „Mert szerettem volna még jobban elmélyíteni a tudásom ezekben a körökben, hogy majd a későbbi időkben hasznosítani tudjam őket.”)

Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy jelenleg mi lelkesíti őket a népzeneitanulásban, miért szeretnek odajárni, bőven kifejtették válaszaikat a megkérdezett tanulók, így egy válasz több kategóriába is tartozik.

Közel egyharmaduk a társaságot szereti (8 fő): „A társaság miatt, meg hogy sok szép dalt tanulunk.”; „Szeretek zenélni és az ÓNI olyan, mint egy család.”

Másik harmaduk többek között a tanára miatt jár (10 fő): „A Tanárom a példaképem!”, „Szeretek a tanáromtól tanulni.”; „Motiváló oktató.”. A diákok közel fele említette a tanulást, az új ismeret szerzését (14 fő): „Mert szeretek új dalokat tanulni, megismerni, fejleszteni a hangomat.”; „Minél többet megtanulni az idősebbektől, ezt a tudást megtartani, továbbadni.”; „Minél több tájegység zenéjét megismerni és megtanulni. Későbbi célom, hogy képes legyek majd táncban muzsikálni.”; „Néptáncosként szeretem a népzene, főleg a cimbalomhoz köthetőket. Nagy bennem a tanulásvágy, ezért szinte mindig van kedvem órára járni.”; „Sok mindent nem tudok még, amit szeretnék megtanulni.”. Végezetül a tanulók több mint felének válaszaiból alkotott negyedik kategória a zenélést, a szerepléseket, a sikerélményt és a népi kultúra szeretetét foglalja össze (16

fő): „Érzem, hogy jól megy, vannak fellépések.”; „A népdalok gyönyörűsége miatt.”; „Felemel, kikapcsol, megnyugtat.”; „A kihívás miatt, közös zenélés, gyökerek megismerése.”; „Szeretem a népi kultúrát, emellett a zenesuli számomra egy nagyon szimpatikus közeg.”; „Sok a sikerélményem.”

A legkedveltebb népzeneórai tevékenységnek 16 növendék az új ismeret elsajátítását, a hangszeren való játékot és az éneklést választotta: „A daltanulás, szövegek értelmezése, beszélgetés a dal által kiváltott érzelmek kapcsán, rajzolás, színezés.”; „Citerázás és beszélgetés.”; „Máshonnan ismert dallamok eljátszásának megtanulása.”; „A népdalok éneklése és az azokra vonatkozó észrevételek.” A válaszok közül 11 a közösségi tevékenység té-

makörébe tartozik: „Amikor már mindenki tudja a dalt, és meri bátran énekelni, és együtt énekelünk.”; „A hegedűn, amikor bandával zenélünk, énekórán maga az ének,

viccelődés a lányokkal.”; „A kreatív beéneklés és a közös gyakorlatok, ja meg persze a tea.”; „Amikor a tanárom kísér. Meg mikor mesél sztorikat.”; „Beszélgetni az adatközlőről.”; „Hallgatni történeteket, tapasztalatokat, tanácsokat.”; „Amikor már megtanultunk egy dalt, és közösen eljuttatjuk.” 3 növendék mondta, hogy nem tud kedvenc tevékenységet megnevezni, mert mindent szeret a népzeneórán.

A népzeneitanulásban a nehézséget 12 főnek a gyakorlás, a technikai megvalósítás jelenti: „Az új dolgok kipróbálását, kilépni a komfortzónámból. Emellett a megfelelő hangképzés tudatosítása fejből, torkocskában.”; „A tizenhatodokat kijátszani. Rendszeresen gyakorolni. A technikai szintet fenntartani.”; „Nemcsak a dallamot, hanem a stílust is el kell sajátítani. Az autentikus

„a megfelelő hangképzés
tudatosítása fejből,
torkocskában”

játék.”; „Azokat a rossz berögződéseket megtanulni kikerülni, amik az évek alatt kiépültek.”; „Néha nehéz alkalmazni az órán tanult stílusgyakorlatokat az otthoni gyakorlás alatt.”; „Kicsit megfoghatatlan néhány pontja. Például szabadon kell játszani, de stílusban helyesnek kell lenni.” A válaszadók közül 7 fő egyéb nehézségeket nevezett meg, úgymint a szolfézs tanulása, továbbá az, hogy „Már nincs a népzene a mindennapokban, pl. munkálkodás közben, az öregektől megtanulva.”; „Hogy nem annyira egyszerű és racionális, sokkal több lelki vonzata van.”; „Nehezen elérhető, kevés kotta, erőforrás, nem egységes.”; továbbá 11 fő nem nevezett meg népzene-tanulásban felmerülő problémát.

Számos javaslat született arra vonatkozóan, hogy mivel lehet még élvezetesebbé tenni a népzeneórát, melyek közül 6 a több közös zenélést szorgalmazza, 12 megnyilatkozás egyéb, változatos témákat érint: „A korosztályok keveredése, honnan hová lehet eljutni, az érdekes szokott lenni.”; „Hogy mellette nem kell szolfézni járnom.”; „Színjátékkal.”; „Kutatásokkal.”; „Minden skála egy még ismeretlen népdal egy sora lenne.”; „Személyes élmények megosztása.”; „Évi néni meséit hallgatni.”; „Archív anyagok nézése, hallgatása, azok esetleges elemzése.”; „Élvezem, amikor arról beszélünk, hogy bizonyos dolgok hogyan alakultak ki a népi világban, valamint amikor a Tanárom történeteket mesél ezekkel kapcsolatban.”; „Talán egy dinamikusabb tempóval az óra menetére nézve.” További 12 válasz szerint a jelenleginél nem lehet még élvezetesebbé tenni a népzeneórát.

Végezetül azt írták le a növendékek, hogy miért ajánlanák a népzene-tanulást a

kortársaiknak, barátaiknak. A válaszok közül 17 azt mutatja, ennek egyik oka, hogy a népzeneórák élvezetesebbek, örömteliek, illetve feltöltődést és kikapcsolódást nyújtanak: „Az éneklés felszabadít, sok stresszt lehet kiadni magunkból, tájegységek megismerése.”; „Mert nyugalommal tölt el, feltöltődöm az órák után.”; „Szerintem nem a legnehezebb hangszer, a tanárom kedves és mindig örömmel megyek.”; „Mert jó kikapcsolódás, és jó együtt zenélni másokkal.”; „Az éneklés felszabadít, sok stresszt lehet kiadni magunkból, tájegységek megismerése.” A válaszok harmada a hagyományörzés és a népzene jellegzetességei miatt ajánlana annak megismerését (10 fő): „Azért, mert jó érzés az, hogy ilyen kincseket és értékeket

tudok közvetíteni az emberek felé. Úgy gondolom, hogy ez egy fontos feladat, mivel az egyre modernebb világban kezdenek ezek a csodák egyre jobban feledésbe

merülni.”; „Mert megismerteti a népi kultúrát. Az együtt zenélés bihetetlen élmény. Jobban megismered a saját (magyar) kultúrádat.”; „Amellett, hogy egy nagyon erős kapocs a magyar kultúrával, a népzene-lés létrehoz egy láthatatlan hálót a többi népzene-sz és a néptáncosok között, így egy „nagy család” tagjává is válunk. Plusz, ha tipikusan zenekari hangszere-n játszol, akkor ennek kapcsán is egy nagyon jó társaságba kerülhetsz, nekem is vannak nagyon jó barátaim, akiket így ismertem meg.”; „Véleményem szerint fontos ismerni a magyar nép kultúráját és továbbörökíteni, ami megmaradt belőle.”; „Nem olyan ismert, mint a klasszikus zene, de sokkal szabadabb és ugyanúgy kulturális.”; „Sok mindenben szabad vagy, nem vagy szigorúan kötve a kottához, minden dal más-más érzelmeket fejez

„nem olyan ismert, mint a klasszikus zene, de sokkal szabadabb”

ki.”; „Mert a népzene izgalmas.” A válaszok harmadik kategóriájába azok a kijelentések tartoznak, melyek a fejlődést, sikerélményt emelték ki (6 fő): „Minden gyakorlásban érezhető a fejlődés, ami jutalmazó érzés.”; „Mert egészségesebb lesz a lelkiük és az öntudatuk.”; „Fejleszt és boldoggá tesz, többek leszünk tőle.”; „A citerában hamar van sikerélmény.”

IV. A KÉRDŐÍV EREDMÉNYEINEK ÉRTELMEZÉSE

A demográfiai adatok alapján a megkérdezett tanulók többsége városban lakik, és szülei magasan képzettek. Legtöbben népi hangszeren tanulnak, azon belül is a citera a legkedveltebb. A kitöltők fele legalább öt éve tanul népzénét, ami azt mutatja, hogy kitartóak a népzeneoktatásban. A tanulók több mint fele egyéni és csoportos órán tanul népzénét, így az eredményesség egyik kulcsa, az egyéni fejlesztés is megvalósul, illetve a közösséghez tartozás, csoportmunka előnyeit is élvezhetik, ez pedig segíthet a tanulók népzeneoktatásban való megtartásában. A tanórákra való felkészülés mennyisége eltérő a válaszadók között, ami összefüggésben lehet azzal, hogy a népzeneoktatáson kívül részt vesz-e a növendék más délutáni foglalkozáson. A tanulók közel fele hetente egy alkalommal megy a zeneiskolába, ahova kevesebb, mint fél óra alatt odaér, így elmondható, hogy számukra nem jelent nagy időterhet, hogy népzénét tanulnak. A tanulói válaszok alapján az eredményesség megvalósul a kutatásban közreműködő zeneiskolákban a pozitív

tanár-diák viszony és a társadalmi hatás tekintetében. A fellépéseken nemcsak részt vesznek a diákok, de döntő többségük élvezi is, jóleső izgalmat érez szereplés közben. A diákok tanárral való viszonya olyannyira jelentős, hogy a megkérdezett növendékek egyharmada a viszony esetleges megromlását írta a népzeneoktatás befejezése okának.

A válaszadók jó képességeit mutatja, hogy a közoktatásban mind jeles, illetve jó tanulók, túlnyomó többségük szeretne zenei alapvizsgát tenni, ám e két tényező között nincs összefüggés. Annak ellenére is nagy az alapvizsgát tervezők aránya, hogy csak 4 fő biztos abban, hogy zenei pályán fog továbbtanulni, illetve 14 növendék úgy véli, legfeljebb hat évig fog népzénét tanulni.

A tanulók több mint fele egyházi intézményben tanul, ami magyarázható azzal, hogy Gödöllőn, ahol a kérdőívben résztvevő egyik zeneiskola is található, számos egyházi intézmény található – de fontos hangsúlyozni az egyházi iskolák nagy hatását a zenei nevelésre. A népzeneoktatásból való le-

morzsolódás

megelőzésére a leghatékonyabb eszköz a jelenleg népzénét tanulók legnagyobb része szerint a különböző extrakurrikuláris

a tanulók kétharmada saját elhatározásából választotta

rendezvényeken való részvétel (táncház, koncert, tábor), melyet a kerettantervek is javasolnak (Dragony, 2022). Ezt szélesebb körben szem előtt tartva a koncertpedagógia, táncházmozgalom is ismertebbé válna, ami népzeneoktatásra ösztönözhetné a tanulókat, így ez egy önmagát támogató folyamattá válhatna.

A népzeneoktatást a tanulók kétharmada saját elhatározásából választotta – e választás említésre méltó oka a néptánc és a választott népi hangszer megkedvelése. Ez is

alátámasztja, hogy a népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzése mellett a népzeneitanulás ösztönzője is lehet a néptánc. A népzeneitanulásban a leginkább ösztönző erő a társaság, a tanár, az új tudás megszerzése, illetve a népzeneitanuláshoz szorosan kapcsolódó fogalmak jelentik a tanulóknak: a zenélés, a népi kultúra megismerése, a szereplés, a sikerélmény. A legkedveltebb tevékenység a motivációforrásként is megjelölt ismeretszerzés és a népzeneórán megélt közösségi élmény. A népzeneitanulást a népzeneórák örömteli, élvezetes mivolta miatt ajánlaná a legtöbb diák kortársainak, barátainak. A tanulók közel azonos arányban mondták, hogy nem találhatnak nehézséget a népzeneitanulásban, illetve azt, hogy a gyakorlás, technikai elemek elsajátítása kihívást jelent számukra – ami természetesen egy tanulási folyamat során –, ám az egyéni órákon ez jellemzően kevésbé okoz frusztrációt, mint a nagycsoportos foglalkozások keretében. Többek közt ezért mondható a népzeneóra méltányosabbnak, ezáltal eredményesebbnek.

V. A KÉRDŐÍV ÉS A KUTATÁS ÁTDOLGOZÁSA

A kutatás alapjául szolgáló kérdőív 2023-ban készült. A közreműködő zeneiskolák önkényes mintavétellel kerültek kiválasztásra, így a minta nem szolgálhatja a reprezentativitást. A pilotkutatás után a kérdőívet átdolgoztuk, egyes kérdéseket elhagytunk, és újakat illesztettünk be.

A doktori kutatásban részt vevő alapfokú művészeti iskolákat rétegett

mintavétellel választottuk ki, létrehozva három réteget: Budapest és Pest megye területén, megyeszékhelyen, egyéb településen elhelyezkedő zeneiskolák, így ott már megvalósul a településtípus szerinti reprezentativitás. A növendékeknek egy listából kell kiválasztaniuk az intézményt, melyben népzénét tanulnak. A kérdőívet a jelenleg népzénét tanuló diákok mellett a már lemorzsolódott növendékek részére is eljuttatja a népzeneitanára, így még tágabb képet kaphatunk arról, ők miért hagyták abba népzenei tanulmányaikat.

Az átdolgozott kérdőív megkérdezi, mi a kedvenc tantárgya a válaszadóknak az általános vagy középiskolában, feltételezve, hogy kimutatható összefüggés a humán tantár-

gyak és a művészeti oktatásban való részvétel között. A népzeneoktatásból való lemorzsolódás megismeréséhez érdekes adatokkal szolgálhat az a tény, hogy a növendék

azon a szakon kezdett el népzénét tanulni, melyen most is tanul, vagy már váltott szakot, aminek oka lehet az adott tanárral vagy hangszerrel kialakult rossz viszony. A népzeneoktatásból való lemorzsolódás oka lehet továbbá a szolfézsstanulás nehézsége, mert nem minden zeneiskolában elérhető a *népzenei alapismeretek* foglalkozás, mely a szolfézs helyett választható a növendékeknek. A kérdőívet kitöltőknek ki kell választaniuk, melyik tanórára járnak a kettő közül. Ezzel vizsgálhatóvá válik, hogy vajon a népzenei alapismeretekre járó növendékek jobban élvezik-e és hosszabb ideig tervezik-e népzenei tanulmányaikat. *A népzeneitanulás motivációja* fejezet – amely rávilágít, hogy a növendék miért kezdett el népzénét tanulni és jelenleg mi lelkesíti a népzeneitanulásban –

a lemorzsolódás oka
lehet továbbá
a szolfézsstanulás nehézsége

két kérdéssel bővült, a rájuk adott válaszokból pedig megtudhatjuk, mikor, hol, miért szeretett bele a növendék a népzenebe, és hogy miért szeret zeneiskolába járni. Előbbi kérdés a belső motivációra igyekszik rávilágítani, az utóbbi kérdés válaszaival feltárhatók az eltérések aközött, hogy miért szereti a zeneiskolát és miért szereti a népzeneórát.

A népzene-tanánárral való viszonyra vonatkozó kérdés megmaradt, de a szeretet mértékét egy hatfokozatú Likert-skálán jelölik a válaszadók az „egyáltalán nem kedvelem” értékétől a „nagyon szeretem” értékéig. A szeretet és a

példakép tematikája külön kérdésbe került, így a következő kérdés az, hogy a tanuló szakmai példaképnek tartja-e a népzene-tanárát. Erre a kitöltők „igen” és „nem”, válaszzal felelhetnek. A fellépésen és versenyen való részvétel gyakoriságának témája is külön kérdésbe került, kiegészülve azzal a rákérdezéssel, hogy a növendék elégedett-e ezek gyakoriságával.

Kereszt táblás kérdéstípusokká alakítottam az alábbi kérdéseket: „Mit érzel fellépés közben?” (a különböző jellemzőket kellett hozzárendelni azok mértékéhez: *nagyon, közepesen, evéssé, egyáltalán nem*); „Az alábbi módszerek mennyire ösztönöznek a népzene-tanulás folytatására?” (az előbbi négy választási lehetőség kiegészülve a *nem tudom megítélni* kategóriával), illetve az iskolai eredményességre vonatkozó kérdést. Azt a kérdést, hogy ugyanolyan jegyeket szerez-e a növendék az (általános vagy közép-)iskolában a népzene-tanulás kezdete óta, illetve azt, hogy az előző félévben ötöst, illetve más

érdemjegyet kapott-e az iskolában, elvetettem, mert az érdemjegyek nem feltétlenül tükrözik a tényleges tudást.⁹ Ehelyett a tanulónak értékelni kell a kérdőívben kereszt táblás formában az iskolai teljesítményét matematikából, idegen nyelvből, továbbá irodalom és nyelvtan tantárgyakból. Itt „*gyengén, közepesen, jól vagy kiválóan* teljesítek” kategóriákból választhatnak. A népzene-tanulás hatását a különböző tulajdonságok, képességek tekintetében fogom vizsgálni, így a kitöltőknek jelölniük kell a skálán, milyen mértékben igaz rájuk, hogy

amióta népzene-tanulnak, fegyelmezettebbek az órán, jobban teljesítenek matematikából, hosszabb ideig tudnak koncentrálni a tanórákon,

hatékonyabban tudnak önállóan dolgozni, illetve kreatívabb megoldásaik születnek a feladatokra.

A társas kapcsolatok meghatározók lehetnek a zenetanulás élvezetében, így az új kérdőív bővült azzal a kérdéssel, hogy milyen a növendék viszonya a zeneiskolai társaival. Itt a válaszadásnál három választás lehetőség van: *nem jó, jó* és *semleges*. A kérdőív végén a kitöltők arra a kérdésre is válaszolni fognak, hogy milyen más művészeti tevékenységet folytatnak a népzene-tanulás mellett, ahol az adott listából választhatnak több elemet is, így kimutatható lesz az összefüggés a különböző művészeti tevékenységek folytatása között (például a néptánc és a népzene párhuzamos tanulása esetében). A kérdőív utolsó kérdése arra vonatkozik, hogy a tanulóknak mi a céljuk a népzenei tanulmányok elvégzésével, esetleg az

milyen a növendék viszonya a zeneiskolai társaival

⁹ A korszerű konstruktivista pedagógiai elmélet és gyakorlat alapvetően sem tartja helyénvalónak a jegyekkel történő értékelést, ugyanis a tudás személyes, és a gyermekekben alakul ki, így azt egyszerű skálákkal nem is lehet értékelni (Nahalka, 2002).

alapvizsga megszerzésével. Ebből látható majd, hogy vannak-e konkrét továbbtanulási terveik, illetve összhangban van-e a zeneiskolai oktatás a növendék személyes céljaival. Az új kérdőívet 2024 júliusáig fogják kitölteni a tanulók.

VI. ÖSSZEGZÉS

Jelen tanulmány *A népzeneoktatásból való lemorzsolódás megelőzésének lehetőségei* című doktori kutatás pilotkutatása, így azt a célt szolgálja, hogy tanulságaival a kutatást segítse. A kutatásban résztvevő két zeneiskolában a népzeneitanítás a szakirodalomban ismertetett szempontok és a kérdőíves kutatás eredményei alapján eredményes. A két intézmény szocioökonómiai státusa kiemagasló, az egyik a fővárosban, a másik ahhoz közel, Pest megyében található. Az odajáró, népzenei tanuló gyermekek szülei többségében egyetemet végeztek, ami fontos tényező lehet a gyermekük tanulásra való ösztönzésében. A népzeneórákon megvalósul a méltányosság az egyéni órák okán, ahol lehetőségük van a tanulóknak egyéni képességeik legmagasabb szintű kibontakoztatására. Az intézmény társadalmi hatása a zenei pályán továbbtanulók és az alapvizsgázók nagy számában, illetve a fellépések gyakoriságában mutatkozik meg. Ezek mindkét

a népzenei táborokban,
táncházakban, koncerteken
való részvétel
jelentené a megoldást

intézményre jellemzők. A fellépések során a tanulók legnagyobb része jóleső izgalmat érez. Az eredményességet befolyásolja a zene tanár is, akit a megkérdezettek közel negyede kedvel, a többiek kifejezetten szeretik és példaképnek tekintik a tanárukat. A pedagógusok pozitív munkamorálját, szakmaiságát, innovációra való hajlandóságát és az ösztönző légkört mutatja, hogy a megkérdezett növendékek számára a népzene-tanulásban leginkább motiváló erő az új tudás megszerzése és a pedagógus jelenti. A népzene-tanulást a közösség és a tanulás mellett a foglalkozásokon átélt öröm miatt ajánlanák kortársaiknak. A népzene-tanulás befejezésének megelőzésére a tanulók döntő többsége szerint a népzenei táborokban, táncházakban, koncerteken való részvétel jelentené a megoldást, ami részben örömforrás, részben ezek az események szintén a közösségi élmény és új tudások megszerzésének terei. Összegezve elmondható, hogy a két intézményben a

fentebb írtak alapján eredményes oktatás zajlik, ami jó példaként szolgálhat más népzene-oktatási intézményeknek, illetve a válaszok alapján jó gyakorlataik és a tanulói javaslatok segít-

hetnek a népzeneoktatásból való lemorzsolódás csökkentésében. Végezetül a tanulmány részletesen bemutatja a pilotkutatásban használt kérdőívnek az átfogó kutatás szempontjainak megfelelő átdolgozásának módját.

IRODALOM

- Bander K. és Galántai J. (2015): Az eredményesség dimenziói és háttértényezői intézményi szemmel. In: Szemerszki M. (szerk.): *Eredményesség az oktatásban. Dimenziók és megközelítések*. Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest. 92–129.
- Cs. Czachesz E. és Radó P. (2003): Oktatási egyenlőtlenségek és speciális igények. In: Halász G. és Lannert J. (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2003*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest. 349–376.
- Dragony G. (2022): *A népzeneoktatás dimenziói a művészeti nevelés kurrikuláris és extrakurrikuláris szinterein. A népzeneoktatás és népzeneésképzés empirikus vizsgálata*. Letöltés: <https://dea.lib.unideb.hu/server/api/core/bitstreams/2f9c8abc-bd6f-4db2-9c0d-4aea1cd44698/content> (2024. 02. 26.).
- Fehérvári A., Széll K. és Paksi B. (2016): Az iskolai eredményesség szervezeti meghatározottsága. In: Zsolnai A. és Kasik L. (szerk.): *Új kutatások a neveléstudományokban 2016. A tanulás és nevelés interdiszciplináris megközelítése*, SZTE BTK Neveléstudományi Intézet – MTA Pedagógiai Bizottság, Szeged. 268–286.
- Folk rádió (2023): *Szentes. IX. Országos Népzenei Verseny*. Letöltés: <https://folkradio.hu/tallozo/cikk/10429/ix-or-szagos-nepzenei-verseny> (2023. 07. 09.).
- Gyökös E. (2015): Az iskolák teljesítményének nyomában- az eredményességtől a hozzáadott értékig. In: Szemerszki M. (szerk.): *Eredményesség az oktatásban. Dimenziók és megközelítések*, Oktatókutatás és Fejlesztő Intézet, Budapest. 11–24.
- Halász G. és Lannert J. (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
- Hódi Á. és Tóth E. (2016): A különböző szocioökonómiai státuszú tanulók iskolakezddéskor mért elemi alapkészségeinek és a későbbi szövegértés teljesítményének alakulása az óvodában eltöltött évek tükrében. *Iskolakultúra*. 26. 9. sz., 51–72.
- Janurik M. (2007): Áramlatélmény az iskolai ének-zeneórákon. *Magyar Pedagógia*. 107. 4. sz., 295–320.
- Kapusi K. (2019): Az alapfokú zeneoktatásban tanuló hátrányos helyzetű gyermekek lemorzsolódásának vizsgálata. *Parlando*. 3. sz. Letöltés: https://www.parlando.hu/2019/2019-3/Kapusi_Kalman.pdf (2024. 02. 26.)¹⁰
- Keller J. és Mártonfi Gy. (2009): Oktatási egyenlőtlenségek és speciális igények. In: Halász G. és Lannert J. (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest. 377–411.
- Lajthaszentés (2023): *Szentesi Lajtha László Alapfokú Művészeti Iskola. IX. Országos Népzenei Verseny „Járdányi Pál Emlékére” Eredmények*. Letöltés: https://www.lajthaszentés.hu/assets/nepzenei2023_eredmenyek.pdf (2023. 07. 09.).
- Magyar Közlöny (2011): *A nemzeti erőforrás miniszter 3/2011. (I. 26.) NEFMI rendelete az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programjának bevezetéséről és kiadásáról szóló 27/1998. (VI. 10.) MKM rendelet módosításáról*. Letöltés: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/mk11008.pdf> (2023. 06. 26.).
- Nahalka I. (2002): *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- OH (2023a): *Az alapfokú művészetoktatás követelményei és tantervi programja*. Letöltés: https://www.oktatas.hu/koznevels/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok/alapfoku_muveszetoktatasa (2023. 11. 28.).

¹⁰ Az idézett tanulmány a szerző szakdolgozatának első fejezete.

OH (2023b): Az Oktatási Hivatal versenykiírása a IX. Országos Népzenei Versenyről. Letöltés: https://www.oktas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi_tanulmanyi_versenyek/muveszeti_versenyek/2022_2023_vk/alapfoku/ix_orzagos_nepzenei_verseny.pdf (2023. 07. 09.).

Pető Á. A. (2015): A zeneiskola szerepe. A zene szerepe mind az általános iskolában, mind az alapfokú művészetoktatásban. *Parlando*. 1. sz. Letöltés: https://www.parlando.hu/2015/2015-1/PetoAronAndras-A_zeneiskola_szerepe.htm#_ftnref3 (2024. 02. 26.)¹¹

Polónyi I. és Tímár J. (2006): A pedagógusprobléma. *Új Pedagógiai Szemle*. 56. 4. sz., 15–31.

Radó P. (2000): Esélyegyenlőség és oktatáspolitikai. *Új Pedagógiai Szemle*. 50. 1. sz., 33–48.

Radó P. (2007): A szakmai elszámoltathatóság biztosítása a magyar közoktatásban. *Új Pedagógiai Szemle*. 57. 12. sz., 3–40.

Suki A. (2019): *A Rajkó Zenekar és a Rajkó módszer című doktori értekezés tézisei*. Letöltés: <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/23211/suki-andras-tesis-hun-2019.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (2024. 06. 20.).

Szemerszki M. (2015): A tanulói eredményesség dimenziói és háttértényezői. In: Uő. (szerk.): *Eredményesség az oktatásban. Dimenziók és megközelítések*, Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 52–91.

Szentkirályi A. M. (2014): Az izlandi, a romániai és a magyarországi zeneoktatás egyes elemeinek összehasonlító elemzése és ezek hatása a zenei kultúrára. *Opus et Educatio*. 2. 4. sz., 230–244. DOI: 10.3311/ope.74

Szerényi B. (2020): „Egelőre csak úgy látásból...” A zenei anyanyelv átadási rendje. In: Uő. (szerk.): *Anyanyelvű kultúra, nemzeti önazonosság, művészettel nevelés*, Zenei Anyanyelv Alapítvány, Budapest. 7–25.

Széll K. (2015): Iskolai eredményesség és tanári attitűdök. In: Szemerszki M. (szerk.): *Eredményesség az oktatásban. Dimenziók és megközelítések*, Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 25–50.

Széll K. (2018): *Iskolai légkör és eredményesség: fókuszban a reziliens és a veszélyeztetett iskolák*. Belvedere Meridionale, Szeged.

SZKÖM (2024): Rajkó-módszer: Tehetséges roma gyerekek zenei képzése az alapoktól a színpadi előadóművésszé nevelésig. Letöltés: https://szellemikulturalisorokseg.hu/index0.php?name=0_rajko (2024. 06. 20.).

Várádi J. és Dragony G. (2018): Az egyházi iskolák szerepe a zenei nevelésben. *Iskolakultúra*. 28. 12. sz., 3–16. DOI: 10.14232/ISKKULT.2018.12.3

¹¹ A tanulmányban foglaltak vélhetően a 2019-es *Prevenió, intervenció és kompenzáció* című HuCER konferencián hangozhattak el *Hátrányos helyzetű gyermekek lemorzsolódásának vizsgálata az alapfokú zeneoktatásban* címmel. A konferencia absztraktkötete online elérhető: https://hera.org.hu/wp-content/uploads/2019/05/HuCER_absztrak2019.pdf (2024. 06. 21.).